

dr hab. Katarzyna Ewa Sokołowska
dziedzina: sztuki
dyscyplina: sztuki muzyczne
Uniwersytet Muzyczny Fryderyka Chopina
w Warszawie

Warszawa, 12.12.2022 r.

RECENZJA pracy doktorskiej mgr Anny Boczar

Zlecniodawca recenzji:

Rada do Spraw Dyscypliny - Sztuki Muzyczne Akademii Muzycznej im. Krzysztofa Pendereckiego w Krakowie, pismo z dnia 9.11.2022 r. w nawiązaniu do uchwały nr 2/2022 Składu Orzekającego w/w Rady z dnia 29.09.2022. Zlecenie podjęte na podstawie art. 190 ust. 2 ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym* (Dz.U. z 2022 r. poz. 574, z późn. zm.) oraz § 19 ust. 1 Regulaminu przeprowadzania postępowań w sprawie nadania stopnia doktora w Akademii Muzycznej im. K. Pendereckiego w Krakowie w związku z powierzeniem mojej osobie funkcji recenzentki w przewodzie doktorskim **Pani mgr Anny Boczar w dyscyplinie sztuki muzyczne.**

Wraz z pismem informującym mnie o powyższym, otrzymałam:

- wymaganą przepisami dokumentację Doktorantki
- pracę dokorską - dzieło artystyczne oraz jego opis pt. **"Duety fortepianowe Romana Maciejewskiego. Aspekty wykonawczo-ekspresyjne wybranych dzieł wobec tradycji gatunku"**
- oświadczenie promotora pracy doktorskiej.

Podstawowe dane o Doktorantce:

Pani Anna Boczar ukończyła Akademię Muzyczną w Krakowie w 2001 roku w klasie fortepianu prof. Stefana Wojtasa. Swoje pianistyczne wykształcenie uzupełniała jako stypendystka rządu francuskiego pod kierunkiem Eugena Indjica w La Schola Cantorum w Paryżu, a także na licznych kursach mistrzowskich. Jest laureatką wielu ogólnopolskich i międzynarodowych konkursów pianistycznych i kameralnych m.in. w Czechach, Turcji, Japonii. Jako solistka i kameralistka koncertuje w Polsce i za granicą będąc zapraszana na prestiżowe festiwale. Od 2014 r. wraz z Bartłojem Kominkiem tworzy duet fortepianowy *Chopin Piano Duo*, a jej działalność artystyczna, dydaktyczna, naukowa i popularyzatorska koncentruje się głównie wokół fortepianowego repertuaru duetowego.

Jako nauczyciel dyplomowany prowadzi klasę fortepianu i duetu fortepianowego w Państwowej Szkole Muzycznej im. Władysława Żeleńskiego w Krakowie, a jej uczniowie są laureatami licznych nagród i wyróżnień. Jest zapraszana do jury konkursów pianistycznych i kameralnych. Jest także autorka programu nauczania przedmiotu duet fortepianowy.

Na uwagę zasługuje działalność popularyzatorska i naukowa kandydatki. W 2011 r. była autorką i organizatorką serii koncertów poświęconych twórczości Antoniego Stolpego, a w 2018 r. kierowała artystycznym projektem wymiany kulturalnej pomiędzy PSM II st. w Krakowie a Akademią Muzyczną w Betlejem, w ramach którego promowała muzykę polską wśród studentów palestyńskich szkół muzycznych. Jest autorka książki *"Ludwik Stefański. Grać pięknie"* (wyd. AM w Krakowie, 2009 r.), a także kilku wykładów dotyczących nieznanej muzyki polskiej.

Współtworząc *Chopin Piano Duo* konsekwentnie promuje polski repertuar duetowy w Polsce i za granicą. W ramach tej działalności powstała płyta "Roman Maciejewski na dwa fortepiany" wydana nakładem Związku Kompozytorów Polskich w 2021 r.

W 2019 r. Pani Anna Boczar otrzymała stypendium twórcze Ministra KiDN, a w 2020 r. została laureatką konkursu o stypendia w ramach programu "Kultura w sieci".

Ocena pracy doktorskiej

Praca doktorska **Pani mgr Anny Boczar** składa się z dzieła artystycznego utrwalonego na płycie CD oraz jego opisu pt. **"Duety fortepianowe Romana Maciejewskiego. Aspekty wykonawczo-ekspresyjne wybranych dzieł wobec tradycji gatunku"**.

Dzieło artystyczne

Zarejestrowane na płycie CD dzieło artystyczne obejmuje wybrane utwory z twórczości na 2 fortepiany Romana Maciejewskiego, z udziałem Bartłomieja Kominka realizującego partię I fortepianu. Kolejność utworów na płycie:

Oberek (1943)

Negro Spirituals (1943):

- *Listen to the Lambs*
- *Deep River*
- *I Want to be Ready*
- *Sometimes I Feel Like a Motherless Child*

Mazurek (1951)

Kołysanka (1938)

Tarantela (1938)

Tańce szwedzkie (1940-1942)

Nagranie zrealizowała Małgorzata Polańska (DUX Recording Producers) w Europejskim Centrum Muzyki Krzysztofa Pendereckiego w Lusławicach w dniach 29 września – 1 października oraz 24 – 25 listopada 2020 roku. Płyta CD pt. "Roman Maciejewski na dwa fortepiany" (Polmic 161) wyprodukowana została przez Związek Kompozytorów Polskich. Nagranie dofinansowano ze Środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury w ramach programu "Muzyczny ślad", realizowanego przez Instytut Muzyki i Tańca.

Dotychczasowa działalność artystyczna, naukowa i popularyzatorska Anny Boczar, co podkreśla wstęp do opisu dzieła artystycznego recenzowanej pracy doktorskiej, skupia się na promowaniu muzyki polskiej ze szczególnym uwzględnieniem jej zaniedbanych obszarów. Od kiedy Doktorantka współtworzy duet fortepianowy *Chopin Piano Duo*, jej zainteresowania szczególnie ogniskują się na polskim repertuarze fortepianowym przeznaczonym na duet. W konsekwencji tych zainteresowań powstał projekt nagrania kompletu dzieł na dwa fortepiany Romana Maciejewskiego. Jego dotychczas zrealizowana część jest przedmiotem poniższej recenzji. Treścią nagranych materiałów są miniatury skomponowane w latach 1938-51, będące zarówno kompozycjami tematycznie oryginalnymi (*Oberek*, *Mazurek*, *Tarantela*, *Kołysanka*), jak i aranżacjami pieśni (z gatunku *Negro spirituals*) i tańców (pochodzących

z folkloru szwedzkiego). Repertuar ten można określić "postępową" muzyką salonową, której charakterystyczne cechy - wirtuozeria, lapidarność form, inspiracje folklorem, melodyjność i przystępność odbioru - łączą się z modernistycznymi środkami brzmienia i wyrazu. Za sprawą poszukiwań nowoczesnych środków wyrazu dwa fortepiany stały się dla wielu kompozytorów XX wieku bardziej frapującą formacją kameralną niż tradycyjna dla wieku XIX forma ensamblowa na 4 ręce przy jednym fortepianie. Efektem był dynamiczny rozwój tego typu literatury i generalnie wzrost wartości artystycznej repertuaru duetowego. To z kolei było ważnym czynnikiem przenoszącym na estrady koncertowe muzykę wcześniej pisaną dla domu. Znakomitym przykładem tego zjawiska jest omawiana twórczość Romana Maciejewskiego - utwory, które mimo lapidarnej formy i nieskomplikowanej warstwy tematycznej wymagają od pianistów świetnego wyczucia stylu, znakomitego warsztatu, wrażliwości na brzmienie i barwę, uważnego słyszenia faktury - słowem - najwyższej próby partnerstwa.

Nagranie *Chopin Piano Duo* bez wątpienia spełnia te wymagania. Odznacza się znajomością odrębności stylistycznej gatunków, bardzo dobrą konstrukcją form, adekwatnym dobraniem środków artykulacyjnych i wyrazowych, zawsze czytelną fakturą, a przy tym właściwym temperamentem i przekonującymi pomysłami interpretacyjnymi.

Płytę otwiera **Oberek**, którego rozbudowana forma (ok. 9') zbliża go bardziej do poematu tanecznego niż miniatury. Niewątpliwą trudnością wykonawczą tej kompozycji jest utrzymanie ciągłego napięcia i prowadzenie ciekawej narracji mając do dyspozycji dość ograniczony materiał dźwiękowy i rytmiczny. Wykonawcy znakomicie pokonują te trudności utrzymując niezwykle stabilny puls w konwencji *moto perpetuo* i rozwijając myśli muzyczne dzięki wyrafinowanym przeobrażeniom drobnych motywów. Dokładna i jednolita realizacja artykulacji i wskazówek dynamicznych w obu partiach daje efekt bardzo homogenicznej struktury brzmieniowej. Jednocześnie wykonanie jest barwne i eksponuje różnorodność brzmienia poszczególnych rejestrów obu fortepianów. Ich łączenie i przeciwstawianie, nigdy nie obciąża faktury i nie zaciera jej transparentności, co jest dowodem wysokiego poziomu sztuki wykonawczej Duetu.

Mazurek to uroczą w swej delikatności miniatura, wykonana zgodnie z koncepcją podaną w opisie dzieła Doktorantki. Mimo drobnych rozmiarów utworu propozycja interpretacyjna jest sugestywna, a forma dobrze zarysowana dzięki wyrazistości dynamiki i agogiki. Z opisu dzieła oraz komentarza wykonawczego wykorzystywanego wydania wynika, że umieszczone w nim wskazówki dynamiczne, agogiczne, artykulacyjne i wyrazowe są jedynie redaktorskimi propozycjami. Wykonawcy korzystają z nich wybiórczo, tworząc indywidualny zestaw środków wyrazowych dla swojej interpretacji. Podobnie jak i poprzedni utwór, *Mazurka* charakteryzuje lekkość, taneczność, dbałość o przejrzystość faktury i dobre proporcje brzmienia.

Omawiając **Kołysankę** nie można oprzeć się wrażeniu pewnych zbieżności z chopinowskim op. 57 - zarówno ze względu na tonację Des-dur, wariacyjne rozwijanie motywów melodycznych, czy też stały kołyszący akompaniament w częściach skrajnych. Maciejewski nie stosuje jednak harmonicznego ostinato, a wręcz przeciwnie - zmienność tonacji jest tu ważnym elementem formotwórczym. Dramatyczna kulminacja osiągnięta jest przez wzmożony ruch, zagęszczenie harmoniczne i fakturalne. Nagranie *Chopin Piano Duo* charakteryzuje przemyślana koncepcja dźwiękowa, która umożliwia czytelne wykonanie dość skomplikowanej faktury utworu. W moim odczuciu drobnym mankamentem jest miejscami zbyt ciężka realizacja słabych części taktu w partii akompaniującej, co powoduje statyczność narracji (np. t. 1-12 w partii II fortepianu). Przeszkadza również czasami mała giętkość linii i jej "umiarowanie", najprawdopodobniej wynikające z dużej dbałości wykonawców

o synchroniczność brzmienia. Kwestią swobody interpretacyjnej jest natomiast przebieg kulminacji, który moim zdaniem mógłby mieć lepsze rozwinięcie agogiczne.

Tarantela to kolejny na płycie fajerwerk, pełen wirtuozerii i polotu. Wykonana jest z bardzo dobrą energią i narracją pełną kontrastów i zaskoczeń. Atutami nagrania są: precyzja, artykulacja zróżnicowana a przy tym spójna w obu partiach, dokładnie zrealizowana dynamika kształtująca zarówno drobne motywy jak i służąca do konstruowania większych fragmentów formy, bardzo dobra i oszczędna pedalizacja, wykorzystanie kolorystyki różnych rejestrów.

Pięknym i niezwykle ciekawym utworem jest cykl czterech **Negro spirituals**. Wykorzystując popularne melodie Maciejewski tworzy oryginalne i poruszające stylizacje, świetnie eksponujące atuty dwufortepianowego ансамблю. W wykonaniu *Chopin Piano Duo* brzmią one szlachetnie, naturalnie a przy tym przejmująco - co mam nadzieję, przyczyni się wreszcie do większej popularności tego utworu i jego częstszej obecności na estradach. Za przytoczonymi w opisie dzieła słowami Kompozytora pianiści podążają w kierunku pewnej swobody interpretacyjnej tekstu, wzbogacając go o drobne, stylowo brzmiące improwizacje. Nagranie prezentuje szeroki wachlarz nastrojów od melancholijnych, skupionych i głębokich (*Deep river, Sometimes I feel like a motherless child*) po żywiołowe i pełne entuzjazmu (*I want to be ready, Listen to the lamb*). Na szczególnie pozytywną uwagę zasługuje bardzo dobre brzmienie - zarówno w kontekście pełnej faktury jak i pojedynczych akordów, a także niezwykle zintegrowane w obu partiach kształtowanie myśli muzycznych.

Tańce szwedzkie to siedem miniatur, w których bezpośrednie nawiązania do folkloru i niewyszukana forma stylizacji świadczą raczej o użytkowym niż koncertowym przeznaczeniu cyklu. Podobnie jak w partyturze *Mazurka* nie znajdziemy tu wskazówek dynamicznych, artykulacyjnych, wyrazowych czy też agogicznych (z wyjątkiem *Snurrebocken*). Koncepcja wykonawcza w omawianym nagraniu jest dowodem kreatywności obojga pianistów, ale też dbałości o szczegół, która nawet (a może właśnie) dla tak prostej muzyki jest nieodzowna. W mojej opinii płyta jest znakomitą promocją wciąż mało znanej duetowej twórczości Romana Maciejewskiego.

Opis dzieła artystycznego

Opis składa się ze wstępu, dwóch rozdziałów oraz zakończenia. Do pracy dołączony jest spis bibliograficzny i dyskografia. We **wstępie** Doktorantka uzasadnia wybór tematu głębokim zainteresowaniem duetową muzyką polską, a także koniecznością jej propagowania. Słuszną jest postawiona teza, że duet fortepianowy jako formacja kameralna, a co za tym idzie - związany z nim repertuar, zbyt długo znajdowały się na uboczu zainteresowań profesjonalnych wykonawców oraz organizatorów naszego rodzimego rynku muzycznego. Doktorantka zwraca również uwagę na dający się zauważyć w ostatnich latach renesans uprawiania tej formy kameralistyki - sama zresztą jest pedagogiem i artystką aktywnie działającą w tym kierunku. Trudno jednak zgodzić się z kolejnym stwierdzeniem Doktorantki zakładającym stan "dosyć skromnej liczby utworów rodzimej literatury duetowej", które moim zdaniem jest nie tyle relatywne co wynika z braku pogłębionych badań autorki w tym zakresie.

Następnie kandydatka uzasadnia swoje zainteresowanie muzyką Romana Maciejewskiego i ogólnie omawia całokształt jego twórczości na 2 fortepiany z podziałem na utwory oryginalne i aranżacje. Przedstawia także genezę projektu nagrania kompletu dzieł na 2 fortepiany Maciejewskiego, gdzie ważnym było spotkanie z bratem kompozytora oraz wykonanie kilku koncertów z omawianym repertuarem.

Rozdział I to przedstawione w formie tabeli kalendarium życia i twórczości Romana Maciejewskiego. Powstanie konkretnych utworów umiejscowione jest na tle zdarzeń z życia

kompozytora, a także ważnych zdanem Doktorantki zdarzeń w historii muzyki. Dodatkowo ambicją autorki było zarysowanie szerszego kontekstu historyczno-kulturowego dla omawianej twórczości. Mimo, że pomysł tego rodzaju zestawienia zasługuje na pozytywną ocenę, to jego realizacja pozostawia niedosyt i wątpliwości. Wiele informacji, zwłaszcza dotyczących twórców i ich dzieł, autorka podaje skrótowo. W związku z tym powstają wątpliwości, czy data dotyczy powstania, wydania, czy też może premiery dzieła. Ponadto wybór informacji w kolumnie "Kontekst historyczny i kulturowy" sprawia wrażenie przypadkowego, zarówno jeśli chodzi o rodzaj, dziedzinę, jak i rangę wydarzenia. Konieczny byłby tu porządkujący komentarz autorki dotyczący klucza wyboru informacji, a także ich związku z badanym tematem.

Rozdział II bezpośrednio związany jest z tematem opisu dzieła. Pierwszy podrozdział pt. **Analiza** podzielony jest na ustępy zawierające kolejno: genezę utworów, analizę wykonawczo-ekspresywną i komentarz wykonawczy.

Zdaniem Doktorantki geneza utworów na dwa fortepiany związana jest przede wszystkim z działalnością koncertową Maciejewskiego - był on aktywnym pianistą koncertującym w duetach fortepianowych z Kazimierzem Krancem, Sixtenem Eckerbergem, Martinem Pennym, Alexem Portnoffem, Jerzym Lefeldem. Pisząc o genezie tematycznej omawianej twórczości Doktorantka podkreśla częste nawiązania do tańca (kompozytor współpracował m.in. z baletem Kurta Joossa) oraz do rodzimego i obcego folkloru - tu źródło inspiracji Doktorantka łączy z twórczością Karola Szymanowskiego (*Mazurek*) oraz folklorem poznanym podczas wieloletnich pobytów Maciejewskiego w Szwecji (*Tańce szwedzkie*) i Stanach Zjednoczonych (*Negro spirituals*).

Analiza wykonawczo-wyrazowa to cenny fragment pracy ujawniający poszukiwania stylowej i przekonującej interpretacji omawianych utworów. W *Negro spirituals* Doktorantka zwraca uwagę na dużą dowolność wykorzystania elementów dynamicznych i agogiki ze względu na brak wskazówek wykonawczych w partyturze. Tym samym uzasadnia swoją interpretację odniesieniami do tempa i charakteru oryginalnych wersji pieśni. Analogiczną drogę interpretacyjną znajdziemy w opisie *Tańców szwedzkich*. Czytamy w nim, że tempo i charakter nagrania są zgodne z oryginalnymi tańcami. Niestety tej i wielu innych informacji nie jesteśmy w stanie zweryfikować, ponieważ Doktorantka rzadko powołuje się na źródła swojej wiedzy. Opis pozostałych utworów jest spójny z dołączonym nagraniem i przedstawia trafną analizę zagadnień wykonawczych. W stylizacjach tańców (*Mazurek*, *Oberek*, *Tarantela*) Doktorantka zwraca uwagę na odrębność ich charakteru i dobór właściwych środków instrumentalnych dla osiągnięcia precyzyjnego rysunku rytmicznego, przejrzystej faktury i naturalnego kształtowania formy. W kontekście *Kołysanki* poruszane są zagadnienia wyrazowo-brzmieniowe. Doktorantka podkreśla rolę zróżnicowanej dynamiki i kolorystyki w kształtowaniu złożonej faktury utworu.

Komentarz wykonawczy to krótkie i bardzo ogólne podsumowanie zawartych w utworach problemów wykonawczych. Cenne byłoby rozwinięcie przybliżające sposoby ich rozwiązywania.

Podrozdział drugi pt. **Miejsce utworów w kontekście historii gatunku** Doktorantka podzieliła na dwa ustępy: elementy folklorystyczne i aspekty stylistyczne. Tytuł tego podrozdziału, podobnie jak główny tytuł pracy rodzi pytanie o omawiany "gatunek". O ile w toku czytania pracy można domyślić się, że celem Doktorantki jest omówienie kompozycji Maciejewskiego na tle tradycji poszczególnych gatunków (zarówno tańców jak i pieśni), tak omawiany podrozdział nie przybliży historii żadnego gatunku. Pierwszy ustęp jest raczej syntetycznym omówieniem tematycznych zainteresowań twórczych Maciejewskiego (taniec, folklor rodzimy

i obcy) z uwypukleniem jego oryginalnego podejścia do stylizacji tradycyjnych form. Natomiast w drugim - Aspekty stylistyczne, doktorantka skupia się na wpływach nurtu neoklasycznego na twórczość Maciejewskiego analizując poszczególne elementy dzieła muzycznego w kontekście stylów i technik historycznych.

W kontekście neoklasycznych inspiracji Maciejewskiego obok nazwiska prof. Stanisława Wiechowicza zdecydowanie brakuje nazwiska Nadii Boulanger, u której kompozytor pobierał lekcje będąc w Paryżu w latach 1934-38.

Z racji powierzonych mi obowiązków recenzentki muszę zwrócić uwagę na kilka mankamentów merytorycznych i edytorskich opisu dzieła:

1. Temat pracy jest mało zrozumiały. Ze względu na złożoność gatunkową materiału badawczego użyte w temacie sformułowanie "tradycja gatunku" wymaga zdefiniowania.
2. Autorka w wielu wypadkach nie podaje źródeł zamieszczonych w pracy informacji.
3. Numeryczne wyszczególnienie rozdziałów i podrozdziałów w treści pracy nie jest spójne ze spisem treści.
4. Śledzenie opisywanych zagadnień wykonawczych utrudnia brak dokładnych opisów materiałów nutowych (konkretnych taktów dla konkretnego zagadnienia) lub znaków graficznych w tekście nutowym (strzałki, ramki).

Konkluzja

Praca doktorska **Pani mgr Anny Boczar** w postaci dzieła artystycznego oraz jego opisu stanowi zintegrowaną całość. Nagranie dzieła artystycznego uważam za oryginalne i w pełni wartościowe, co uzasadnia moją pozytywną ocenę pracy doktorskiej, mimo kilku zastrzeżeń do opisu dzieła. Praca przyczynia się do popularyzacji wciąż mało znanych utworów na 2 fortepiany Romana Maciejewskiego, tym samym wnosząc oryginalny wkład w rozwój reprezentowanej przez Doktorantkę dziedziny.

Niniejszym stwierdzam, że praca doktorska mgr Anny Boczar spełnia wymagania określone w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (Dz.U. z 2022 r. poz. 574 z późn. zm.).

Pracę doktorską Pani mgr Anny Boczar przyjmuję.

dr hab. Katarzyna Ewa Sokołowska

